

הדרן למסכת סנהדרין

הרב מנחם גנק

הרמב"ם פ"ב הלכות סנהדרין הלכה ב' כתב וז"ל, "ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולויים שנאמר ובאת אל הכהנים הלויים, ואם לא מצאו, אפילו היו כולם ישראלים הרי זה מותר", עכ"ל. ועיין בלח"מ וז"ל, "ספרי פרשת שופטים, אל הכהנים הלויים מצוה בב"ד שיהיו בו כהנים ולויים, יכול מצוה ואם אין בו פסול, ת"ל ואל השופט, אפילו שאין בו כהנים ולויים כשר ע"כ, ומשמע ליה לרבינו דבסנהדרין גדולה איירי דבהא איירי קרא דקאמר וקמת ועלית שהוא לבית המקדש ששם היא סנהדרי גדולה", עכ"ל.

ואשר נראה לבאר בזה דהך דינא דצריך להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולויים נאמר דוקא גבי בית דין הגדול, דאיכא דינים שצריך דוקא סנהדרין גדולה וכמבואר במשנה ריש מס' סנהדרין וברמב"ם ריש פ"ה מהלכות סנהדרין וז"ל, "אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ואין עושין סנהדרי קטנה לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ואין דנין לא את השבט שהודח כולו ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול בדיני נפשות אלא בבית דין הגדול, אבל דיני ממונות [של כהן גדול] בשלשה, וכן אין עושין זקן ממרא ולא עושין עיר הנדחת ולא משקין את הסוטה אלא בבית דין הגדול, ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות ולא מוציאים למלחמת הרשות ולמדידת החלל אלא על פי בית דין הגדול, שנאמר כל הדבר הגדול יביאו אליך", עכ"ל. אבל מלבד דינים אלו שהן דבר הגדול, תפקיד ב"ד הגדול הוא להורות תורה ולבאר את התורה שבעל פה, וכמבואר ברמב"ם ריש הלכות ממרים שכתב וז"ל, "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר על פי התורה אשר יורוך זו מצות עשה", עכ"ל.

ונראה לבאר דזה דצריכין כהנים ולויים בב"ד הגדול הוא משום דכהנים ולויים, מלבד שמצווין על העבודה, תפקידם הוא ללמד תורה לישראל, וכדכתיב "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", ולכן מצוה לצרף כהנים ולויים לב"ד הגדול שזהו גם תפקיד ב"ד הגדול שהם עיקר תורה שבע"פ ועמוד ההוראה. וזהו פירושא דקרא (דברים יז, ח-ט), "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו. ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט", דסנהדרין הגדול הם המורים הלכה ולכן בעינן לכתחילה כהנים ולויים שתפקידם ללמד ההלכה.

ויש לבאר עוד במה דצריך כהנים ולויים בב"ד הגדול ע"פ מה ששמעתי ממו"ר מרן הגרי"ד הלוי זצ"ל דיש לב"ד הגדול כח של כנסת ישראל כולה, ובמקום שצריכים דעת האומה כולה, ב"ד הגדול הם השלוחים של העם, וזהו מגזה"כ דכל הדבר

הגדול יביאו אליך. והוכיח כן מהרמב"ם בפ"א מהלכות תרומות הלכה ב' שכתב וז"ל, "ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא או שופט מדעת רוב ישראל, וזהו הנקרא כיבוש רבים" וכו', עכ"ל. ושיטת הרמב"ם דכיבוש רבים תלוי במלך ובדעת רוב ישראל צ"ע, דהא בהל' מלכים פ"ה הל' ו' כתב וז"ל, "כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כיבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר", עכ"ל. הרי שלא הזכיר הרמב"ם כאן דעת רוב ישראל אלא כתב דבעינן שהכיבוש הוא במלך ועל פי ב"ד, ומבואר מזה דב"ד הגדול הוא מהווה דעת והסכמת כל ישראל. והוא הדין גבי קידוש החודש דצריך רשות של ב"ד הגדול, דע"י כך נחשב דעצם הקידוש נעשה ע"י כל ישראל, דהרשות לקדש החודש והזמנים תלוי בכלל ישראל, וכמבואר בגמ' ברכות (דף מט ע"א) דמטבע הברכות מקדש ישראל והזמנים ומקדש ישראל וראשי חדשים לא חשיב כחותמין בשתים משום דפירוש הברכה הוא מקדש ישראל דקדשינהו לזמנים, מקדש ישראל דקדשינהו לראשי חדשים, הרי מבואר דישראל הוא שמקדש לזמנים וראשי חדשים, וע"כ ב"ד באים מכח של ישראל והאומה כולה לקדש חדשים. (ועיין בזה באגרות הגר"ד הלוי פ"ה מהל' קידוש החודש, ונדפס לראשונה במוסף הפרדס, שנה י"ז חוברת י"א, שבט תש"ד, ע"ש באריכות.)

הנה לפי מה דמבואר דב"ד הגדול הם המייצגים את כל האומה, א"כ לכתחילה יש למנות כהנים ולויים לב"ד הגדול שמייצגים עם תליתאי – כהנים, לויים, וישראלים (ע"פ הגמ' שבת דף פ"ח ע"א). [ויל"ע אם בעי' גם ישראל לכתחילה או דסגי בכהנים ולויים לחוד].

והנה עיין בגמ' מגילה (דף כ"א ע"ב), "בשני ובחמישי ושבת במנחה קורין שלשה. הני שלשה כנגד מי, אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים, רבא אמר כנגד כהנים לויים וישראלים". והנה שמעתי ממו"ר מרן הגר"ד הלוי זצ"ל דלפי רבא הא דכהן עולה ראשון הוי קיום בעצם קריאת התורה, ולא רק מדינא ד"וקידשתו" (גיטין נט ע"ב), ולכן כשאין כהן ולוי, חסר בשלימות קיום קריאת התורה. ולכן רבינו זצ"ל היה מקפיד שלא לוותר על זה לקרוא לכהן תחילה, וכשהיה יותר מחיוב אחד ביארצייט וכדומה לא היה מרשה לכהן לצאת מביהכ"נ ולמחול על עלייתו.

והנה נראה לבאר דמה דכהן עולה לתורה תחילה והוי קיום בעצם מצות קרה"ת הוא משום דחובת לימוד התורה לרבים הוא על הכהנים והלויים, מקרא ד"יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל". ועוד יש לבאר דקרה"ת הוי חובת ציבור, ולכן צריך שיהיו כהנים ולויים מהעולים לתורה, וכמו שכתבנו לגבי ב"ד הגדול.